

گزارش کارگاه‌های تخصصی فرهنگیان رسانه ملی

الهه عطاردی^۱

اشاره

چهارمین گردهمایی فرهنگیان رسانه ملی همزمان با هفتمین گردهمایی پرسشگران، از پنجم تا هشتم آذر ماه ۱۳۹۸ در مجتمع آموزشی - فرهنگی زیباکنار گیلان با حضور استادان، مدیران و مسئولان سازمان صداوسیما برگزار شد. در دومین روز این همایش دو کارگاه آموزشی برپا گردید که کارگاه نخست آن «درباره فرهنگ‌یاری»، با اجرای آقای دکتر محمودرضا اکرامی فر بود و در آن بر اهمیت، ویژگی‌ها و وظایف فرهنگیار در گردآوری مطالب فرهنگ مردمی تأکید شد. دومین کارگاه آموزشی با عنوان «لزوم فرهنگ‌شناسی برای کار فرهنگیان» را آقای هوشنگ جاوید ارائه کرد که به مفهوم‌شناسی فرهنگ و زیرمجموعه‌های آن با ذکر مصادیق مختلف اختصاص داشت.

کارگاه اول

«درباره فرهنگ‌یاری» (دکتر محمودرضا اکرامی فر)

ابتدا دو سه جمله می‌گویم و درباره این جملات توضیح می‌دهم.

برای دل خود کار کنید

برای دل خود کار کنید. قضاوت‌های مردم مثل ساعت‌هاشان متفاوت است. اگر برای دلتان حرف زدید چون دل مأمّن خداوند و به ذات انسان نزدیک است، پس برای دل مردم حرف زده‌اید. ولی اگر برای دل دیگران کاری کنید و حرفی بزنید، مشخص

۱. کارشناسی ارشد ادبیات نمایشی، پژوهشگر مرکز تحقیقات صداوسیما، رایانامه:

۲۰۲ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

نیست که بنا به میل آنان، آیا حرف شما شنیده شود یا نه. بدترین کشاورز، کشاورزی است که برای کاه بکارد و و دنبال گندم بگردد. کشاورز برای گندم می‌کارد و کاه، خودش به دست می‌آید. پژوهشگر برای حل مسئله‌ای که فکر می‌کند باید حل کند، کار می‌کند؛ برای دلش و خدایی که در دلش است. قضاوت‌های مردم تأثیری در خواست او ندارد.

پرهیز از گذشته‌نگری

وقتی می‌گوییم فرهنگ مردم، مردم به معنای کسانی که مرده و زیر خاک رفته‌اند، نیست. مردم همان افرادی‌اند که حی و حاضر در اطراف ما حضور دارند. دیروزی‌ها قابل احترام‌اند، اما دیروز ایستگاه نیست. دیروز پل است و باید به امروز برسیم. امروز مردم چگونه زندگی می‌کنند؟ چگونه فکر می‌کنند؟ چه باورهایی دارند؟ هنوز هم به سعد و نحس اعتقاد دارند؟ باید فرزند زمان خویشتن بود. عقبگرد نکنیم. ویلیام هالوی می‌گوید: کسانی می‌دانند به کجا بروند که بدانند از کجا آمده‌اند. آدم بی‌دیروز، فردایی معلق دارد. هویت ما در گذشته است، اما گذشته ایستگاه ما نیست. دیروز پلی است برای رسیدن به فردا. مردم‌شناسی فقط دیروز و گذشته‌نگری نیست.

موضوع محوری

نکته دوم آن است که امروز ما بیش از ۱۰۰۰ شهر و روستا داریم. در بحث مردم‌شناسی نمی‌توانیم برای هر روستا یا شهر به طور جداگانه یک کتاب چاپ کنیم. بیاییم به جای مکان محوری، به موضوع محوری برسیم. برای مثال؛ بررسی چینه در فرهنگ روستایی یا مثلا جایگاه زن در فرهنگ مردم ایران و موضوعات محوری از این دست.

دقت و ارائه پژوهش‌ها در چارچوب علمی

یکی از دلایل ماندگاری آقای انجوی، دسته‌بندی، طبقه‌بندی و شیوه ارائه اطلاعات بود که از مجرای رسانه صورت می‌گرفت.

گزارش کارگاه‌های تخصصی فرهنگیان رسانه ملی ❖ ۲۰۳

به غیر از عشق آواز دهل بود هر آوازی که در عالم شنیدم عشق خوب است، اما کافی نیست. در یک ارتباط، پیام‌رسان شما باید، پیام‌گیر مردم هستند، پیام هم همین باورها و اعتقادات است و نماد نوشته‌های شماست. اما اینها چگونه باید به هم برسند؟ بدیهی است قبل از هر چیز وجود یک رسانه معلوم با شرایط و اقتضات آن لازم است تا شما اول بدانید که چگونه باید کار خود را ارائه بدهید؟

طرح پرسش اصلی و اهمیت آن

در ابتدای هر کار، باید این پرسش را از خود پرسید که چرا این کار را انجام می‌دهم؟ برای مثال چرا باید درباره کمر بند در تاریخ ایران، تحقیق کنم؟ انتخاب این موضوع چه مشکلی را از خودم و دیگران حل می‌کند؟ از خود پرسید شش ماه یا یک سال از عمر خودم را صرف این کار کردم، حال این به چه کار می‌آید و چه مشکلی را حل می‌کند؟ گاهی اوقات ممکن است بگویید که این کار علاقه من است. این پاسخ و انجام دادن کار بر حسب علائق شخصی قابل احترام است، اما قابل اعتنا نیست.

اهمیت و ضرورت پژوهش

هر کس هر حرفی می‌زند، دنبال مخاطب می‌گردد. کار اگر بنا بر میل شخصی انجام شود، قابل احترام است، اما قابل اعتنا نیست. حرف قابل احترام با حرف قابل اعتنا تفاوت دارد. حرف من پژوهشگر قابل احترام است، اما به چه کاری می‌آید؟ باید یا برای خودم یا برای اطرافیانم یا برای جامعه سودمند باشد. فونکسیونالیسم باشید. به فایده و بهره‌وری فکر کنید. این دو سوال را از خود پرسید؛ اول اینکه چرا تحقیق می‌کنیم و چه فایده‌ای دارد؟ بعد اینکه چگونه تحقیق کنیم؟ آن موقع است که به نظر من باید موضوع را شکافت و آن را نوشت. مسئله را باز کنید و جزئیات آن را روی کاغذ بیاورید. درباره چیزهایی که نمی‌دانید جستجو کنید. باید بدانید که اولین منبع معمولاً بهترین منبع نیست.

بیان موضوع

مسئله را برای خود بشکافید و ابعاد آن را در بیاورید. حوزه محتوایی و حوزه جغرافیایی و تاریخی موضوع را پیدا کنید.

پیشینه پژوهش

مرحله بعد روش گردآوری است. چگونه اطلاعات را گردآوری کنیم؟ در قسمتی که مسئله را می‌شکافیم، بخشی به پیشینه تحقیق مربوط است. این پیشینه دو سه نکته را به شما می‌دهد؛ یکی ابعاد موضوع چقدر است؟ دوم این که دیگرانی که رفتند از چه ابزاری استفاده کرده و چه پیشنهادهایی داده‌اند؟ چه مشکلاتی داشته‌اند و آسیب‌های آن پژوهش‌ها کدام بوده است؟ سوم اینکه متوجه می‌شوید که شما اولین نفر هستید یا آخرین نفر. پیشینه تحقیق به خواننده طرح تحقیق نشان می‌دهد که پژوهشگر چقدر موضوع را می‌شناسد و آیا موضوع تازه هست یا نه؟ همچنین وقتی ارزیاب پیشینه یک پژوهش را می‌خواند، به این دو نکته می‌رسد و اصلاً دنبال این دو موضوع می‌گردد؛ آیا این موضوع تازه است؟ این آدم اصلاً اهل این کار است و آیا موضوع انتخابی متناسب با تخصص اوست یا خیر؟

روش پژوهش

مرحله بعد روش پژوهش است؛ تفاوت کار پژوهشی، با کار غیرپژوهشی و عاشقانه، این است که عشق موتور حرکت پژوهشگر است. علم، پژوهشی کردن کار پژوهشگر است.

در اینجا دو نکته وجود دارد؛ گاهی شما می‌گویید من کار میدانی یا کتابخانه‌ای می‌کنم و این به معنای روش پژوهش است. اما شما یک ابزار دارید؛ قلم‌هایتان. اگر می‌نویسید دقیق بنویسید، اگر ضبط می‌کنید دقیق ضبط کنید، اگر تصویر برمی‌دارید دقیق تصویربرداری کنید. بعد به هیچ کدام از اینها اعتماد نکنید؛ اگر تصویربرداری می‌کنید یادداشت‌برداری هم کنید تا اگر یک بار به اشتباه دکمه ضبط را نزده بودید. در

گزارش کارگاه‌های تخصصی فرهنگیاران رسانه ملی ❖ ۲۰۵

کنار ضبط یادداشت هم داشته باشید. گاهی حتی یادداشت‌های شما به تکمیل مصاحبه کمک می‌کند.

احترام به راویان و مصاحبه‌شوندگان

برای مردم احترام قائل باشید. خیال نکنید مردم هم مثل شما عاشق هستند. ممکن است وقت و حوصله‌اش را نداشته باشند، بدهکار شما که نیستند. برای مردم احترام قائل باشید. از قبل تماس بگیرید. خودتان را معرفی کنید و برای اینکه آمادگی ذهنی پیدا کنند، درباره موضوع پژوهش برای آنها توضیح دهید. بعد زمان بگیرید و در زمان مقرر تشریف ببرید؛ لطفا تأخیر نکنید. تأخیر، نوعی بی‌حرمتی است. همراه ضبط، یادداشت‌برداری کنید. شما پژوهشگر هستید و کار شما با پرسشگر متفاوت است. از صفر تا صد پژوهش به عهده پژوهشگر است. از انتخاب موضوع تا جلد کردن گزارش پژوهشی با شماست. بنابراین وقتی برای ضبط می‌روید باعث نشوید که طرف خلاف واقع صحبت کند. در واقع با مشتاق نشان دادن خود باعث بیانات غلوآمیز مصاحبه‌شونده نشوید. از طرفی نسبت به سخنان او نیز نباید بی‌اعتنا بود و میل به سخن گفتن در مصاحبه شونده را خاموش کرد. اگر توجه نکنید کم‌گویی دارد و اگر هم بیش از حد توجه کنید، پرگویی دارد که باز هم به ضرر شماست. بنابراین حد متوسطی را که قابل احترام است، رعایت کنید.

چگونگی و نحوه ارائه گزارش پژوهشی

نکته بعد چگونگی ارائه گزارش پژوهشی است. رسانه‌ای که برای آن می‌خواهیم بنویسیم، در تنظیم گزارش نهایی نقش مهمی دارد. اینکه چه کسی می‌خواهد از پژوهش استفاده کند. اگر قرار است کتاب شود یک شیوه دارد، اگر قرار است در روزنامه منتشر شود شیوه دیگری دارد. برای استفاده در رادیو نیز شیوه خودش را می‌طلبد. به خروجی کار فکر کنید. یک سیستم است؛ درونداد و برونداد دارد.

۲۰۶ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

دروندادش اطلاعاتی است که شما جمع می‌کنید. بروندادش اما با توجه به مخاطب پژوهش و رسانه آن انتخاب می‌شود.

لطفاً مطالبتان را طوری تنظیم کنید که بتوان دو - سه جا از آن استفاده کرد؛ یعنی طوری بنویسید که دست کم برای دو رسانه قابل استفاده باشد. هر رسانه ادبیات خاص خود را دارد. روایت‌نویسی رادیو با تلویزیون متفاوت است. به خروجی کار فکر کنید؛ اینکه کجا قرار است ارائه شود؟ شمارگان کتاب به پانصد یا سیصد رسیده است.

استفاده از فضای مجازی

از فضای مجازی برای ارائه کارهایتان استفاده کنید. مردم عاشق این جور داستان‌های شما هستند. اما فضای مجازی اقتضائات خاص خودش را دارد. از امکانات فضای مجازی مثل درست کردن ویدیوهای کوتاه استفاده کنید. فرهنگ را با تکنیک و مدرنیته پیوند بزنید. شبکه‌های اجتماعی را بشناسید و با امکانات آنها آشنا شوید.

سخن آخر

فرزند زمان خویشان باش یعنی همین.

عرایض من در کل شامل این محورها بود:

۱. برای گندم بکارید، گاه خود به خود به دست می‌آید.

۲. سعی کنید کاری که می‌کنید برای دل خودتان و مردم باشد.

۳. مخاطب را در نظر بگیرید.

۴. ابزاری را که می‌خواهید به وسیله آن با مخاطب رابطه برقرار کنید، بشناسید و

اقتضائات آن ابزار را نیز بیاموزید.

ای مردم ای آوازه‌های منتشر در باد من هم شما را دوست دارم هر چه باداباد

چیزی شبیه اشک و لبخند شما عمریست از بیت بیت شعرهایم می‌پیچد در باد